

Wstęp

We frazeologii teoretycznej reprodukowalność („odtworzalność ciągów wyrazowych w gotowej postaci”), która uważana jest za jedno z konstytutywnych kryteriów frazeologiczności, traktowana jest najczęściej jako zjawisko oczywiste, zrozumiałe samo przez się, dlatego z reguły nie poświęca się jej odrębnych studiów analitycznych. Tymczasem reprodukowalność jest zjawiskiem, po pierwsze, wielorako złożonym, po drugie, zależnym od wielu różnorodnych czynników, po trzecie, pełniącym różne funkcje, po czwarte wreszcie – wymagającym zróżnicowanych metod i technik analizy. Otwiera to przed badaczami szerokie pole problemowe, w którym jest miejsce nie tylko dla frazeologów i paremiologów, ale także dla specjalistów szeregu specjalizacji badawczych powiązanych na różne sposoby z fenomenem powtarzania i odtwarzania w języku i kulturze.

Niniejsze opracowanie jest pokłosiem dyskusji przeprowadzonej w dniach 10–12 września 2018 roku w ramach Sekcji Sławistycznej Międzynarodowej Konferencji Naukowej EUROPHRAS zorganizowanej przez Uniwersytet w Białymstoku pod hasłem „Reproducibility from a phraseological perspective: Structural, functional and cultural aspects”. Organizatorzy konferencji postawili przed referentami następujący zespół zagadnień:

- What does the term *reproducibility* – of which several definitions exist – really mean in phraseological studies?
- How can reproducible language units be detected and analysed in corpora?
- How should they be described in mono- and bilingual dictionaries?
- What is their importance from the translational point of view?
- How to view them from a didactic perspective?
- How to discuss them in a cross-linguistic and cross-cultural context?

Autorzy niniejszego opracowania podjęli część tych zagadnień i dodali nowe, rozpatrując na materiale języków słowiańskich takie aspekty fenomenu reprodukowalności, jak:

1. środowisko, w którym zachodzi reprodukcja (folklor, Sieć, proces przekładu, teksty różnych gatunków mowy, dyskursy);
2. związki z innymi fenomenami (reprodukcja w świecie ożywionym, multiplikacja w środowisku maszynowym, praktyki rytualne w świecie folkloru, formuliczność w produkcji tekstów, psychologia twórczości, odtwórcza postawa człowieka wobec rzeczywistości, pamięć indywidualna i zbiorowa, tabu);
3. status reprodukowalności (reprodukcja mechaniczna *vs* reprodukcja innowacyjna, reprodukcja systemowa *vs* reprodukcja tekstowa, reprodukcja w słowniku *vs* reprodukcja w wypowiedzi, reprodukcja absolutna *vs* reprodukcja sytuacyjna, inwariancja *vs* wariacyjność);
4. funkcje reprodukowalności (biologiczna, perswazyjna, mnemotechniczna, ekonomiczna, artystyczna, poznawcza);
5. metody analizy (ilościowe i jakościowe, opisowe i zautomatyzowane, holistyczne i interdyscyplinarne).

Za wspólny mianownik zawartych w niniejszym opracowaniu rozważań można uznać myśl, że reprodukcja wielowyrzowych jednostek języka w aktach mówienia nie może być sprowadzona do mechanicznej multiplikacji istniejących w umyśle mówiącego wzorców. Po pierwsze, każdy doraźny akt reprodukcji takiej jednostki języka jest jedynie cząstkowym (szczególnym) przejawem fenomenu reprodukowalności obecnego w nader różnorodnych manifestacjach w całym świecie ożywionym i powinna być rozpatrywana na jego tle czy w odniesieniu do niego. Po drugie, reprodukcja taka nie ma charakteru absolutnego, lecz winna być relatywizowana do warunków danego aktu mówienia (do określonej sytuacji komunikacyjnej). Oznacza to, że odtwarzane jednostki języka mają charakter względny: ich reprodukowalność da się orzec tylko względem takich płaszczyzn odniesienia, jak miejsce, czas, wspólnota, a nawet jednostka ludzka, wybrany gatunek czy styl wypowiedzi itp. Po trzecie, reprodukcja może przybrać postać dokładnego odtworzenia, kopii danego wzorca, ale może być niedokładna, przybliżona, plastycznie dostosowująca się do aktualnych warunków mówienia. Jeżeli reprodukowalne ciągi wyrazowe nazwać „reproduktami”, to odtwarzalne jednostki języka wydają się tworzyć dwie zasadnicze grupy: reprodukty statyczne (duplikaty), wynikłe z mechanicznego powielania wzorca w wyniku nieświadomych działań ludzkich (ale także wskutek odpowiedniego zaprogramowania eksceprtorów komputerowych), oraz reprodukty dynamiczne, będące zwykle rezultatem świadomych decyzji mówiącego. Duplikaty są

poходną odtwórczej postawy człowieka wobec rzeczywistości, reprodukcje dynamiczne – jego postawy twórczej.

Prezentacja tak szerokiego spektrum aspektów fenomenu reprodukowalności i tak wielu możliwości analitycznych podejść do jego poznania pozwala sobie uświadomić aktualny stan wiedzy o reprodukowalności i tym samym zarysować obszary naszej niewiedzy o tym fenomenie, wytyczając kierunki dalszych wysiłków badawczych.

Redaktorzy